

חמישי (שביעי)

טו כִּסְף-עֶרְכָּךָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ: וְאִם מִשְׁדָּה אַחֲזָתוּ יִקְדִּישׁ אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה
 יז עֶרְכָּךָ לְפִי זְרַעוּ זֶרַע חֲמָר שְׁעָרִים בְּחַמְשִׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף: אִם-מִשְׁנֵת הַיָּבֵל
 יח יִקְדִּישׁ שְׂדֵהוּ כְּעֶרְכָּךָ יָקוּם: וְאִם-אֲחֵר הַיָּבֵל יִקְדִּישׁ שְׂדֵהוּ וְחָשַׁב-לוֹ הַכֹּהֵן
 יט אֶת-הַכֶּסֶף עַל-פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתֵרֶת עַד שְׁנַת הַיָּבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכָּךָ: וְאִם-
 גֹּאֵל יִגְאֹל אֶת-הַשְּׂדֵה הַמִּקְדִּישׁ אֹתוֹ וַיִּסַּף חֲמִשִּׁית כֶּסֶף-עֶרְכָּךָ עָלָיו וְקָם
 כ לוֹ: וְאִם-לֹא יִגְאֹל אֶת-הַשְּׂדֵה וְאִם-מָכַר אֶת-הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגְאֹל
 כא עוֹד: וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בַּיָּבֵל קֹדֶשׁ לַיהוָה כְּשֵׁדֵה הַחֲרָם לַכֹּהֵן תְּהִיָּה

כסף פורקניה, עלוהי ויהי ליה: טו. ואם מחקל אחקסנתיה, יקדיש גבר קדם יי. ויהי פורקניה לפום זרעיה, בית זרע כור שעריין, בחמשין סלעין דכסף: יז. אם משתא דיובלא יקדיש חקליה, כפורקניה יקום: יח. ואם בחר יובלא יקדיש חקליה, ויחשיב ליה כהנא ית כספא, על

פום שניא דאשתארא, עד שתא דיובלא, ויתמנע מפורקניה: יט. ואם מפרק יפרוק ית חקלא, דאקדיש תיה, ויוסיף, חומש כסף פורקניה, עלוהי ויקום ליה: כ. ואם לא יפרוק ית חקלא, ואם זבין ית חקלא לגבר אחרון, לא יתפריק עוד: כא. ויהי חקלא כמפקיה ביובלא, קודשא, קדם יי כחקל חרמא, לכהנא תהי

(טז) והיה ערכך לפי זרעו, לא כפי שוויה, אחת שדה טובה ואחת רש"י שדה רעה פדיון הקדשן שוה⁵, בית כור שעורים בחמשים שקלים, כך גזרת הכתוב, והוא שבא לגאלה בתחילת היובל, ואם בא לגאלה באמצעו נותן לפי החשבון סלע ופונדיון לשנה, לפי שאינה הקדש אלא למנין שנות היובל, שאם נגאלה הרי טוב ואם לאו הגזבר מוכרה בדמים הללו לאחר ועומדות ביד הלוקח עד היובל כשאר כל השדות המכורות, וכשהיא יוצאה מידו חוזרת לכהנים של אותו משמר שהיובל פוגע בו ומתחלקת ביניהם, זהו המשפט האמור במקדיש שדה, ועכשיו אפרשנו על סדר המקראות.

(יז) אם משנת היבל יקדיש, אם משעברה שנת היובל מיד הקדישה ובא לגאלה מיד, כערך יקום, כערך הזה האמור יהיה, חמשים כסף יתן⁶.

(יח) ואם אחר היבל יקדיש, וכן אם הקדישה משנת היובל ונשתהה ביד הגזבר ובא זה לגאלה אחר היובל, וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרת, כפי חשבון. כיצד, הרי קצב דמיה של ארבעים ותשע שנה חמשים שקל, הרי שקל לכל שנה ושקל יתר בין כולן, והשקל ארבעים ושמונה פונדיון, הרי סלע ופונדיון לשנה אלא שחסר פונדיון אחד לכולן, ואמרו רבותינו שאותו פונדיון⁸ קלבון לפרוטרוט⁹, והבא לגאול יתן סלע ופונדיון לכל שנה לשנים הנותרות עד שנת היובל. ונגרע מערכך, מנין השנים שמשנת היובל עד שנת הפדיון.

(יט) ואם גאל יגאל, המקדיש אותו יוסיף חומש על הקצבה הזאת.

(כ) ואם לא יגאל את השדה, המקדיש¹⁰. ואם מכר, הגזבר¹⁰ את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד, לשוב ליד המקדיש.

(כא) והיה השדה בצאתו ביבל, מיד הלוקחו מן הגזבר, כדרך שאר שדות היוצאות מיד לוקחיהם ביובל. קדש לה, לא שישוב להקדש בדק הבית ליד הגזבר, אלא כשדה החרם הניתן לכהנים,

רס"ג (כ) ואם מכר, ומכרה הגזבר. (כא) והיה וגו', וכשתצא מיד הקונה בשנת היובל תהיה קודש לה'. אחזתו, אחוזה.

רשב"ם (כ) [ו]אם מכר הגזבר את [השדה] לאיש אחר, לא יוכל בעלה לפדותה עוד אלא מתחלקת לכהנים ביובל. לכהנים של אותה משמרה. (כא) תהיה אחוזתו, של מקדיש.

ראב"ע (טז) ואם משדה אחוזתו, ששירש עם ישראל. חמר שעורים, וכתוב כי עשרת הבתים חומר (יחזי מה יד), ושם כתיב האיפה והבת (שם שם יא)⁵³. והנה זרע איפת שעורים בחמשה שקלים⁵⁴. וזו גזרת המלך⁵⁵ בדמי העבד⁵⁶. (יז) אם משנת היובל, בעצם השנה⁵⁷. (יח) ונגרע מערכך, מה שהלך אחר היובל⁵⁸. (יט) וי"ו ואם גאל יגאל, כפ"ה רפה בלשון ישמעאל⁵⁹, והוא דבק בטעם הפסוקים שהם למעלה⁶⁰, כי הערך עיקר⁶¹, אם יגאל השדה ואם לא יגאל⁶². (כ) ואם מכר, טעמו או מכר⁶³, ולא יוכל בעל שדה אחוזה שיגאלנו בעבור שמכרו קודש לה⁶⁴.

53 כאן עומד ראב"ע על מידת החומר בסיוע כתובים מיחזקאל מה יא-יד: האיפה והבת תוכן אחר יהיה לשאת, מעשר החומר הבת, ועשירת החומר האיפה... כי עשרת הבתים חומר. 54 איפה שהיא עשירית חומר ערכה עשירית מחמשים שקל. 55 גזירת המלך היא, שהשדה נערך לפי גדלו ולא לפי טיבו, ללא הנמקה. 56 [נראה שצ"ל: כדמי העבד] שמת כא לב, ראה רש"י שם. 57 ולפניו חמשים שנה עד היובל הבא. 58 שהיא להדגשת הפתיחה. 60 מחובר בתכנו לפסוקים הקודמים העוסקים בהקדש שדה. 61 כ"י פריס: כי הערך הוא עיקרו. העיקר בהקדש שדה הוא הערך שהכהן יקבל כשיבוא המקדיש לגאול אותו בתוספת חמישית, לפיכך מן ההכרח שפסוק זה המדבר בגאולת השדה דבק בפסוקים הקודמים המדברים בערך השדה. 62 בכל מקרה יש לדעת את ערכו. מעין כך דברי ר' יהודה (ערכין כה ב): הגיע היובל ולא נגאלה הכהנים נכנסים לתוכה ונותנים את דמיה. 63 אולי צ"ל: או אם מכר. [וכ"ה בחזקוני]. 64 כ"י פריס: בעבור שמכר קודש. בעבור שמכר את השדה (הגזבר, או המקדיש כגורם למכירתו) כשהוא קודש לה'.

5 תו"כ פרק יג, ערכין יד א. 6 דאה ערכין כד ב. 7 תו"כ שם ה, בכורות ג א. 8 בד"ר: "שאותו פונדיון לפרט השנים קלבון לפרוטרוט שיפה סלע שלם מהניתן בפונדיונות לחשיבות ולהיות נשמר יפה, ומשום פרוטרוט וגריעות זה מוסיף עליו קלבון בפרט השנים כדי להשלים שוויון של פונדיונים לשוויון של סלע שלם. והבא לגאול וכו'". 9 הכרע הוא האי פונדיון דמטי קלבון מעה קטנה לכל אחד לפרוטרוט משמע לכל אחד בפני עצמו (רש"י בכורות ג א). 10 [תרי"כ פרק יב].

חזקוני (כ) ואם מכר את השדה לאיש אחר, או אם מכר לאיש אחר⁷³, מצינו בהרבה מקומות ווי"ן במקום או.

כב אַחֲזָתוֹ: וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׂדֵה אַחֲזָתוֹ יִקְדֵּשׁ לַיהוָה: וְחֹשֶׁב־
 לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מִכְסַת הָעֶרְכָף עַד שְׁנַת הַיָּבֵל וְנָתַן אֶת־הָעֶרְכָף בַּיּוֹם הַהוּא
 כִּד קָדַשׁ לַיהוָה: בְּשַׁנַּת הַיָּבֵל יָשׁוּב הַשְּׂדֵה לְאִשֶׁר קָנָהּ מֵאִתּוֹ לְאִשֶׁר־לוֹ אַחֲזַת
 כו הָאָרֶץ: וְכָל־עֶרְכָף יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשֶּׁקֶל: אֶךְ־
 בְּכֹר אֲשֶׁר־יִבְכַר לַיהוָה בְּבִהְמָה לֹא־יִקְדֵּשׁ אִישׁ אִתּוֹ אִם־שׂוֹר אִם־שֶׁה
 כז לַיהוָה הוּא: וְאִם בְּבִהְמָה הַטְּמֵאָה וּפְדָה בְּעֶרְכָף וְנָתַתְּ מִמֶּשְׁתּוֹ עָלָיו וְאִם־
 לְדִילִיָּה אַחְסַנְתָּ אֶרְעָא: כח. וְכָל פּוֹרְסָנִיָּה, יְהִי בְּסֻלְעֵי קוֹדֶשׁא, עֶשְׂרִים מֵעֵין יְהִי סֻלְעָא: כו. בְּרַם בּוֹקְרָא, דִּיתְכַפֵּר קָדָם יְיָ בְּכַעֲרָא,
 לא יִקְדֵּשׁ גְּבֵר יְמִיָּה, אִם תּוֹר אִם אִמֵּר, דִּינִי הוּא: כז. וְאִם בְּכַעֲרָא מִסְּאָבָא וּפְרוּק בְּפוֹרְסָנִיָּה, יְוֹסִיף חוֹמְשִׁיָּה עָלָהּ, וְאִם

אַחְסַנְתִּיהָ: כב. וְאִם יֵת
 חָקֵל וְכִינּוּדִי, דְּלֹא מַחְקֵל
 אַחְסַנְתִּיהָ, יִקְדֵּשׁ קָדָם
 יְיָ: כג. וְיִחְשִׁיב לִיה
 כְּהָנָא, יֵת נָסִיב פּוֹרְסָנִיָּה,
 עַד שְׁמָא דִּיּוֹבְלָא, וְיִמְיָן
 יֵת פּוֹרְסָנִיָּה בְּיוֹמָא הַהוּא,
 קוֹדֶשׁ אֶרְעָא יְיָ:
 כד. בְּשְׁמָא דִּיּוֹבְלָא יְתוּב
 חָקֵלָא, לְדוֹכְנִיָּה מְנִיָּה,
 לְדִילִיָּה אַחְסַנְתָּ אֶרְעָא:
 כה. וְכָל פּוֹרְסָנִיָּה, יְהִי בְּסֻלְעֵי קוֹדֶשׁא,
 עֶשְׂרִים מֵעֵין יְהִי סֻלְעָא:
 כו. בְּרַם בּוֹקְרָא, דִּיתְכַפֵּר קָדָם יְיָ בְּכַעֲרָא,
 לא יִקְדֵּשׁ גְּבֵר יְמִיָּה, אִם תּוֹר אִם אִמֵּר, דִּינִי הוּא:
 כז. וְאִם בְּכַעֲרָא מִסְּאָבָא וּפְרוּק בְּפוֹרְסָנִיָּה, יְוֹסִיף חוֹמְשִׁיָּה עָלָהּ, וְאִם

שנאמר: כל חרם בישראל לך יהיה (במדבר יח יד), אף זו תתחלק רש"י לכהנים של אותו משמר שיום הכפורים של יובל פוגע בו¹¹. (כב) ואם את שדה מקנתו וגו', חילוק יש בין שדה מקנה לשדה אחוזה, ששדה מקנה לא תתחלק לכהנים ביובל לפי שאינו יכול להקדישה אלא עד היובל, שהרי ביובל היתה עתידה לצאת מידו ולשוב לבעלים, לפיכך אם בא לגאלה יגאל בדמים הללו הקצובים לשדה אחוזה¹². ואם לא יגאל וימכרנו הגזבר לאחר, או אם יגאל הוא, בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו (פסוק כד), אותו שהקדישה¹³. ופן תאמר: לאשר קנהו הלוקח הזה האחרון מאתו, וזהו הגזבר, לכך הוצרך לומר: לאשר לו אחוזת הארץ (שם) מירושת אבות, וזהו בעלים הראשונים שמכרוה למקדש.

(כה) וכל ערכך יהיה בשקל הקדש, כל ערכך שכתוב בו שקלים יהיה בשקל הקודש. עשרים גרה, עשרים מעות, כך היו מתחילה, ולאחר מכאן הוסיפו שתות, ואמרו רבותינו¹⁴: שש מעה כסף דינר, עשרים וארבע מעות לסלע.
 (כו) לא יקדיש איש אחו, לשם קרבן אחר לפי שאינו של¹⁵.
 (כז) ואם בבהמה הטמאה וגו', אין המקרא הזה מוסב על הבכור,

11 ערכין כח ב. 12 כדעת ר' אליעזר שם יד א שגם שדה מקנה בחמישים שקלים, אבל לת"ק שם כשדה מקנה נותן את שויו. 13 שם כו א-ב. 14 בכורות נא. 15 ערכין כט א (ועי' רמב"ן).

(כא) בצאתו ביובל, הזכיר הכתוב על דרך כל שדה, נני ביובל ראב"ע יצא⁶⁵. כשדה החרם, שידר נדר להחרימו, גם הוא לכהן⁶⁶, והערך לכהן כי הוא מעריך⁶⁷. ואין צורך להיותו כהן גדול.
 (כג) מכסת, כמו במכסת נפשות (שמות יב ד)⁶⁸.
 (כד) לאשר קנהו מאתו, הוא המוכר, והוא מפורש לאשר לו אחוזת הארץ⁶⁹.
 (כו) יבכר לה', נודע שהוא לה'⁷⁰. וזאת המלה מהבנין שלא נקרא שם פועל⁷¹, ופירושו האומר אתן הבכור לה'⁷².
 (כז) ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך, הבכור עם התוספת

65 הכתוב השתמש בלשון יצא כשמדובר בשדה, על דרך הדיבור משהד משתחרר ביובל: יצא ביובל, וביובל יצא (לעיל כה כח לא). 66 גם הוא נעשה קנינו של הכהן. זה הסבר של קדש לה', כל חרם בישראל לך יהיה (במדבר יח יד). 67 הערך המדובר הוא קנינו של הכהן המעריך כשדה חרם. 68 שם הוא מפרש, חלק. 69 לאשר לו אחוזת הארץ הוא פירוש לאשר קנהו מאתו. כלומר, השדה ישוב למוכר, שדה אחוזתו. 70 נודע שגולד בכבוד לה'. 71 המלה "יבכרו" היא מבנין פועל. 72 האומר אתן הבכור לה', לא יקדיש אותו בדיבורו זה, שהו' הוא גולד קדש לה' בכבוד.

רס"ג (כד) אחוזת הארץ, הבעלות הראשונה על השדה. (כו) לא יקדיש איש, אין אדם צריך להקדישו. (כז) ואם בבהמה הטמאה, ואם הקדיש משוה מן הבהמה הטמאה.
 רשב"ם (כד) לאשר קנהו מאתו, שהקונה אותו לא היה יכול להקדישו אלא הפירות שיש לו בו עד היובל. (כו) לא יקדיש איש אותו, לקרבן אחר, כי הוא עצמו קדוש כבר לקרבן בכור. (כז) ואם בבהמה הטמאה ממש¹² יקדיש אדם, באותה יש פדיון. ובבהמה טמאה ממש פירשו חכמים ושלמים נבעלי מומים כמו שפירשם¹³.
 12 תמורה שם. 13 בפסוק יא.

רמב"ן (כו) לא יקדיש איש אותו, "לשם קרבן אחר, לפי שאינו שלו", לשון רש"י. והנכון שיאמר אין צורך להקדיש אותו⁸⁸, כי אם הוא שור או שה לה' הוא מעצמו, והנה הוא כמו שלילות, ובמשנה תורה אמר כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש לה' אלהיך (ו' זכרים טו יט), שיהא קדוש ותנהוג בו קדושה שלא תעבוד בו ולא תגוו אותו ותאכלנו לפני ה' כאשור יפרש.
 (כז) ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך, "אין מקרא זה מוסב על הבכור, ואין לומר בבכור בהמה טמאה ופדה בערכך, וחמור אין זה שהרי אין פדיון פטר-חמור אלא טלה והוא מתנה לכהן ואינו הקדש, אלא הכתוב מוסב על ההקדש, שלמעשה דיבר בפדיון בהמה טהורה שהוממה, וכאן דיבר במקדיש בהמה טמאה לבדק הבית", לשון רש"י. ויתכן שנתרץ⁸⁹ כי לפי שאנו אך בכור אשר יבכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו (פסוק כו), חזר ואמר ואם בבהמה הטמאה הוא הבכור שהקדיש ופדה בערכך, לפרש שאין בכור נוהג בבהמה טמאה אלא בפטר חמור שכבר נתפרש⁸⁸ ע' ערוין כט א. 89 שאפשר לפרש כפשוטו שמוסב על בכור.

חזקוני (כא) והיה השדה בצאתו ביובל, מגיד שהשדה קרוי לשון זכר בלשון הקודש⁷⁴. (כד) לאשר קנהו מאתו, שהקונה אותו אין בידו להקדיש אלא הפירות שיש לו בו עד היובל⁷⁵. (כו) אם שור אם שה לה' הוא, הוא קרב ואין חזקוני קרבה⁷⁶. 74 שאמר: "יהיה" ולא "ויהיתה", וכי: "בצאתו" ולא "בצאתה" 75 (רשב"ם, וראה בכור שור). 76 תר"כ פרשתא ח ט.

כח לא יגאל ונמכר בערכך: אך כל חרם אשר יחרם איש ליהנה מכל -
 אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחזתו לא ימכר ולא יגאל כל חרם
 קדש קדשים הוא ליהנה: כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות
 לא יזבן ולא יתפריק, כל חרמא, קודש קודשין הוא קדם יי: כט. כל חרמא, דיתתרם, מן אנשא לא יתפריק, אחקטלא

לא יתפריק ויזבן
 בפורסניה: כח. פרס כל
 חרמא, דיתתרם גבר קדם
 יי: מכל דליה, מאנשא
 ובצירא ומחקל אחקטליה,
 לא יזבן ולא יתפריק, כל חרמא, קודש קודשין הוא קדם יי: כט. כל חרמא, דיתתרם, מן אנשא לא יתפריק, אחקטלא

541
 10

רס"ג (כח) מאדם, עבדים.

(כט) כל חרם וגוי, וכל מושמד המחוייב השמדה לא יפדה אלא מות יומת.

רשב"ם (כט) יחרם מן האים, אדם שיתחייב מיתת בית דין אין לו פדיון¹⁴.

14 ראה רש"י.

רמב"ן דינו⁹⁰, ולמד שאפילו הקדישו אינו קדוש כדין בכור אלא כשאר הקדש הוא ונפדה, ולכך אמר שיפדה אותו המקדיש בתוספת חומש ואחר יקנה אותו בערכך, והכתוב של מעלה ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה (פסוק יא), על פי פשוטו בבהמה טמאה. ועל מדרש רבותינו⁹¹ הכתוב מיותר בעבור שכל טמאה אשר לא יקריבו ממנו קרבן לה, לפיכך ידרשו ואם כל בהמה טמאה, ואשר לא יקריבו ממנה קרבן לה, לרבות בעלי מומין קבועין שאין מקריבים מהן קרבן לה.

(כט) כל חרם אשר יחרם מן האדם, "היוצא ליהרג ואמר אחד ערכו עלי לא אמר כלום. מות יומת, הרי הוא הולך למות לפיכך לא יפדה, אין לו דמים ולא ערך", לשון רש"י⁹² ורבותינו⁹² נחלקו 90 שמות יג יג. 91 תמורה לב ב. 92 ערכין ו ב.

חזקוני (כח) אך כל חרם וגוי, פירש"י: יש אומרים סתם חרמים להקדש.

לבדק הבית⁷⁷, כמו שפירש"י לקמן לאלתר בכל חרם קודש קדשים הוא. לא ימכר ולא יגאל, פירש"י: "לדברי האומר וכו' מפרש מקרא זה בסתם חרמים". והכי קאמר קרא: אך כל חרם, כלומר כל חרם סתם לא ימכר ולא יגאל אלא ינתן לכהנים. "ולדברי האומר סתם חרמים לבדק הבית מפרש מקרא זה בחרמי כהנים"⁷⁸. והכי אמר קרא: אך כל חרם, כלומר כשהוא אומר ערך בהמה זו יהיה עלי חרם לכהן, בהאי אמר קרא לא ימכר ולא יגאל, "שהכל מודים וכו'"⁷⁸, אבל בסתם חרמים דהיינו חרמי גבוה נפדין. כל חרם קדש קדשים, פירש"י: "ללמד שחרמי כהנים חלים כו'". כלומר אם כהן אחד אומר על קדש קדשים או על קדשים קלים של עצמו: הרי עלי חרם לכהן ערך קדשים אלו, החרם חל עליהם ונותן ומי הערך לכהן אחר, כמו שפירש רש"י: "אם נדר כו'". אבל אם החרים קדשי חבירו מסברא נותן הדמים בין הן נדר בין הן נדבה, כדמשמע בפרק המקדיש שדהו⁷⁹: מחירים אדם את קדשיו⁸⁰ בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, אם נדר נותן דמיהם ואם נדבה נותן את טובתה, כיצד שור זה עולה, אומדין כמה רוצה אדם ליתן בשור זה להעלותו עולה אף על פי שאינו חייב.

(כט) כל חרם אשר יחרם מן האדם, לפי שבית דין מיתין בכמה

77 מבאר שלשון רש"י "להקדש" ביאורו לבדק הבית, ומביא ראיה מלשון רש"י עצמו להלן (ד"ה כל חרם קדש קדשים הוא לה): "האומר סתם חרמים לבדק הבית וכו'". הרי שתיבת "הקדש" ביאורה לבדק הבית. 78 דברי רש"י. 79 ערכין כח ב. 80 [משמע דוקא קדשיו שלו, ועי' אמרו אם נדר וכו'].

שאינ לומר בככור בהמה טמאה: ופדה בערכך, וחרמור אין זה, רש"י שהרי אין פדיון פטר חמור אלא טלה, זהו מתנה לכהן ואינו להקדש, אלא הכתוב מוסב על ההקדש, שהכתוב של מעלה¹⁶ דיבר בפדיון בהמה טהורה שהוממה, וכאן דיבר במקדיש בהמה טמאה לבדק הבית¹⁷. ופדה בערכך, כפי מה שיעריכנה הכהן. ואם לא יגאל, על ידי בעלים¹⁸. ונמכר בערכך, לאחרים¹⁸.

(כח) אך כל חרם וגוי, נחלקו רבותינו בדבר¹⁹, יש אומרים סתם חרמים להקדש, ומה אני מקיים כל חרם בישראל לך יהיה (במדבר יח יד), בחרמי כהנים, שפירש ואמר: הרי זה חרם לכהן, ויש שאמרו סתם חרמים לכהן. לא ימכר ולא יגאל, אלא ינתן לכהן. לדברי האומר סתם חרמים לכהנים מפרש מקרא זה בסתם חרמים¹⁹, והאומר סתם חרמים לבדק הבית, מפרש מקרא זה בחרמי כהנים, שהכל מודים שחרמי כהנים אין להם פדיון עד שיבואו ליד כהן, וחרמי גבוה נפדים. כל חרם קדש קדשים הוא, האומר סתם חרמים לבדק הבית מביא ראיה מכאן, והאומר סתם חרמים לכהנים מפרש: כל חרם קדש קדשים הוא, ללמד שחרמי כהנים חלים על קדשי קדשים ועל קדשים קלים, ונותן לכהן כמו ששינו במסכת ערכין²⁰: אם נדר²¹ נותן דמיהן²², ואם נדבה²³ נותן את טובתה²⁴. מאדם, כגון שהחרים עבדיו ושפחותיו הכנענים²⁵.

(כט) כל חרם אשר יחרם וגוי, היוצא ליהרג ואמר אחד: ערכו

16 פסוק יא. 17 תמורה לב ב. וראה רמב"ן. 18 תו"כ פרק יב ב. 19 ערכין כח ב-כט א. 19* ראה חזקוני. 20 שם כח ב. וראה חזקוני. 21 דאמר הרי עלי עולה והפריש בהמה לנדרו ואח"כ התרימה (רש"י). 22 הואיל והוא חייב באחריותה אם מתה או נגנבה נמצאת שלו היא והוא נותן כל דמיה לכהן ואת הכהמה יקריב לנדרו, דהא ודאי אית לה פדיון דלאו גופה איחרם דלאו דידיה הוא (שם). 23 דאינו חייב באחריותה אם היתה מתה, הא ודאי לא חייל חרם דלאו דידיה (שם). 24 יתן טובת הנאה שיש לו בה לכהן, כיצד שור זה עולה והחירמו אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להקריבו עולה שאינו חייב, וכאותן דמים יתן זה, שזו היא טובת הנאה שיש לו בה וכו' (שם). 25 [ערכין כח א].

חמישית בעבור שהקדישו⁷³, גם יתן שה⁷⁴, כי כן כתוב⁷⁵, אם לא ראב"ע יקדישנו ונמכר⁷⁶, ופטר חמור בערך גם השה יתן⁷⁷. ורבים אומרים לא כן⁷⁸.

(כח) מכל אשר לו, שהוא ברשותו. מאדם, כמו והחרמתי את עריהם (במד' כא ב).

(כט) יומת, ומלת יחרם מהבנין שלא נקרא שם פועל⁷⁹, כמו יעמד חי (לעיל טז י)⁸⁰.

73 אם הקדיש בכור בהמה טמאה, שלא נולד בככור קודש כפטר חמור, אותו יגאלו כמו סתם הקדש בתוספת חמישית. 74 תמורת הככור המוקדש. 75 כי כן כתוב בככור חמור. 76 ואם לא יקדיש בכור בהמה טמאה ימכרנו ללא פדיון וללא תמורה, שהרי בבהמה טמאה חלה קדושה רק על פטר חמור. ראה ראב"ע הארוך שמות יג יג. 77 גם השה שבו פודים פטר חמור צריך להיות לפי הערך שיעריכנו הכהן. 78 שאין המקרא מוסב על הככור. ראה רש"י ורמב"ן. 79 בנין הפועל, מעיקרו מהבנין הכבד הנוסף שלא נזכר שם פועלו. כלומר, בנין הפועל שהוא היחס הפועל של בנין הפועל, שראב"ע קורא לו הבנין הכבד הנוסף, ושאינו לו שם הפועל. 80 ראה שם.

ל יומת: וְכָל-מַעֲשֵׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרֵי הָעֵץ לַיהוָה הוּא קָדֵשׁ לַיהוָה: תִּקְטִיל: לו. וְכָל מַעֲשֵׂר אֲרָעָא, מִזֶּרַעא דְאֲרָעָא מִפְּרֵי אֵילָנָא, דִּינִי הוּא, קוּדְשָׁא קָדָם יי:

רשב"ם (ל) מעשר הארץ, מעשר שני¹⁵. עלי, לא אמר כלום²⁶. מות יומת, הרי הולך למות לפיכך לא רש"י יפדה, אין לו לא דמים ולא ערך. (ל) וכל מעשר הארץ, במעשר שני הכתוב מדבר. מזרע הארץ, דגן. מפרי העץ, תירוש ויצהר. לה' הוא, קנאו ה'²⁷ ומשולחנו ציוה לך לעלות לאכלו בירושלים, כמו שנאמר: ואכלת לפני ה' אלהיך, מעשר דגןך תירושך וגו' (דברים יד כג).

15 בכ"י נוספו כאן התרוזים אלה: תחת עול כבד, לו אני עבד, צואר לי יזכר, מששגם רבד. ובספר כהנים, [ה]נדרש לפנים, ראש לראשונים, ואחרון לאחרונים, עצמה לאין אונים, ירבה לשונים, ויעקב ממעונים, יברך כבנים, לפניו אונים, יכרית להמונים, ושיבו עוינים, לו שכר הוונים. [וחילים יגברן], ומישרים דובר, ימציא לו סכר, בספר וידבר.

חזקוני עניני מיתה נאמר: כל חרם, כלומר באיזו מכל הארבע מיתות שיחרימו בית דין בה את האדם⁸¹.

(ל) מזרע הארץ, לרבות שום ושחלים וגרגיר⁸². מזרע הארץ, מזרע שזורעין בארץ. 81 [ראה תו"כ פרק יב ז]. 82 תו"כ שם ט.

26 תו"כ פרק יב ז, וראה רמב"ן. 27 כרבי מאיר בקידושין נד ב שמעשר שני ממון גבוה הוא.

מדרכי העולם לעמוד לשרת בשם ה' בתפילה והודות לאלהים, רמב"ן ואם יהיה דבר ראוי ליקרב אצלנו עולה, ועשו בית לבתו מחוץ לעיר והתבודדה שם וכלכלה כל ימיה ואיש לא ידעה והיתה בתו צרורה. ואלה דברי רוח, כי אם נדר שיהיה ל' איננו שיהיה פרוש, אבל יהיה כמו שמואל שאמרה אמו ותתיו לה' (ש"א א יא), והיה משרת בבית ה'² לא פרוש, וכפי משפטי התורה אין ביד האדם שידור ביוצאי פתח ביתו שיהיו פרושים כאשר אין בידו להעלותם עולה, ואם הדבר כן היתה בתו חבוכה על בתוליה ורעיותיה עמה כזונות לקלס אתנן³, וחם ושלום שיהיה חוק בישראל לתנות לבת יפתח ארבעה ימים בשנו: מפני שלא נישאת לבעל והיתה עובדת את ה' בטהרה, אבל הדבר כפשוטו, וטעותו היה ממה שאמרת. ולדעת רבותינו ז"ל⁴ יתכן שיהיה הכתוב הזה כולל דברים רבים, כמו לא תאכלו על הדם (לעיל יט כו)⁵, וכמו לא יומתו אבות על בנים (דברים כד טז), שהם דורשים אותו בפסול עדות הקרובים⁶, והכתוב אומר בו עוד ואת בני המכים לא המית ככתוב בספר תורת משה אשר צוה ה' לאמר לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות (מ"ב יד ו), וכן זה יכלול דין המערין מחוייבי מיתה ודין מי שמחרימים אותו בעת הכיבוש כמו שאמרנו, והעובר על החרם של בית דין הגדול או של מלך ישראל כענין מעשה שאול, וזהו שנאמר שם ויפרו העם את יהונתן ולא מת (ש"א יד מה), כי כלפי מה שאמרה בו תורה לא יפדה מות יומת, אמר שם ויפרו העם את יונתן ולא מת, כי בעבור שאירע נס על ידו ידעו כי בשוגג עשה⁷, וזה טעם אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל (שם), וכן תירגם יונתן בן עוזיאל ארי קדם ה' גלי דבשלו⁸, עבד יומא דין ופרק עמא ית יונתן.

רמב"ן בדבר, ויש מהם⁹³ אומרים שהוא אזהרה לחייבי מיתות שאין לוקחין מהן כופר לפטרן. ויתכן שהזכיר זה בכאן לומר שלא יתן ממון לה' כשאר החרמים ויפטר. ועל דרך הפשט יאמר הכתוב כי כל המחרים משלו בין אדם בין בהמה ושדה אחוזתו הוא קודש לה' שהן חרמים לכהנים, ואין להם פדיון, אבל המחרים מן האדם שאינו שלו כגון הנלחמים על אויביהם ונודדים נדר אם נתון תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם (במדבר כא ב), ימותו כל האדם הנמצא בהם. והטעם שאין דעת הנודד כן לתיתו לכהנים רק שיהיה הכל אסור בהנאה, כי נתכוון להכרית האויבים ולכלותם. ומצינו אנשי יבש גלעד שעברו על שבועת הקהל ולא באו אל המצפה⁹⁴, וכתוב וישלחו שם העדה שנים עשר אלף איש מבני החיל ויצו אותם לאמר לכו והכיתם את יושבי יבש גלעד לפי חרב (שופטים כא י). ואין הסברא נותנת שעשו כל העדה רעה כזאת להמית אנשים רבים מישראל שאינם חייבים מיתה, ופינחס היה שם ועל פיו נעשה כל הענין ההוא⁹⁵, ועוד מצאתי באגדה בילמדנו⁹⁶, תניא רבי עקיבא אומר החרם הוא השבועה והשבועה הוא החרם, אנשי יבש עברו על החרם ונתחייבו מיתה. ולכן אני אומר כי מן הכתוב הזה יצא להם הדין הזה שכל מלך בישראל או סנהדרין גדולה במעמד כל ישראל שיש להם רשות במשפטים אם יחרימו על עיר בהלחם⁹⁷ עליה וכן אם יחרימו על דבר, העובר עליו חייב מיתה, והוא חיובן של אנשי יבש גלעד ושל הונתן שאמר לו אביו כה יעשה אלהים וכה יוסיף כי מות תמות יונתן (ש"א יד מד), ומתחייב אלו מיתה מן הדין חוץ מן המקום הזה. וזה היה טענתו של יפתח בבתו⁹⁸, כי חשב כאשר חרם נגיד ישראל חל וקיים להמית אנשים והעובר על חרמו חייב מיתה, כן אם נדר בעת מלחמה לעשות מאיט או אנשים זבח יחול הנדר, ולא ידע כי חרם המלך והסנהדרין חל על המורדים לכלותם או על העובר גזירתם ותקנתם, אבל לחול הנדר לעשות עולה מדבר שאין ראוי לה' חס וחלילה. ולכן אמר בבראשית רבה⁹⁹ שאפילו הקדש דמים לא היה חייב ונענש בדמה. ואל תהיה נפתה בהבלי ר"א האומר כי פירוש והעליתיו עולה (שופטים יא לא) או והעליתיהו, לומר אם יהיה היוצא מדלתי בימי איש או אשה והיה לה' קודש שיהיה פרוש

3 ע"פ יחזקאל טז לא. 4 הג"ל בתחילת הפסוק. 5 ראה סנהדרין טג א. 6 שם כז ב. 7 ראה ע"ז יח א: אי עבדה איסורא לא מתעביד לה ניסא. 8 בשוגג. 9 ירמיה מט יט. 10 שם ל יח. 11 ע"פ מלאכי ג ד. 12 ע"פ ישעיה נז ז.

93 רבי ישמעאל. 94 שופטים כא ח. 95 שם כ כח. בדפוס ליסבון נוסף כאן: אלא ודאי נתחייבו מיתה בשביל שעברו על החרם. 96 [נתחומא וישב בן]. 97 י"ג: להלחם. 98 שופטים יא. 99 ס ג. 1 [דברים כט יט-כ, ולפירוש הרמב"ע לשופטים לא זכינו. וראה רד"ק שם]. 2 ש"א ב יא.

Handwritten scribbles and marks at the bottom left of the page.

מפסיר לא ואם-גאל וגאל איש ממעשרו חמשתו יסף עליו: וכל-מעשר בקר וצאן
 לב כל אשר-יעבר תחת השבט העשירי יהיה-קדש ליהוה: לא יבקר בין-
 טוב לרע ולא ימירנו ואם-המר ימירנו והיה-הוא ותמורתו יהיה-קדש
 לד לא יגאל: אלה המצות אשר צוה יהוה את-משה אל-בני ישראל בהר
 סיני:

לא. ואם מפרק יפרוק.
 גבר ממעשריה. חומשיה
 יוסיף עלוהי: לב. וכל
 מעשר תורין ועון, כל
 העבר תחות חקרא,
 עשיראה. יהי קדשא
 קדם יי: לג. לא יבקר, בין
 טוב לביש ולא יחלפניה,
 [י"ג יחלפניה] ואם חלפא יחלפניה [י"ג יחלפניה], ויהי הוא וחלפניה, יהי קדשא
 לא יתפריק: לד. אליו פקודיא, דפקיד יי, ית משה לנות בני ישראל, בטורא דסיני:

ח ז ק

רס"ג (לא) חמישיתו, חמישית דמיו. (לב) השבט, המקל.

למזבח דמו ואמוריו, והבשר נאכל לבעלים, שהרי לא נמנה עם רש"י
 שאר מתנות כהונה, ולא מצינו שיהא ניתן לכהנים.
 (לג) לא יבקר וגו', לפי שנאמר: וכל מבחר נדריכם (דברים יב
 יא), יכול יהא בורר ומוציא את היפה, תלמוד לומר: לא יבקר בין
 טוב לרע, בין תם בין בעל מום, חלה עליו קדושה, ולא שיקרב
 בעל מום, אלא יאכל בתורת מעשר ואסור ליגזו וליעבד³⁰.

28 קידושין כד א. 29 בכורות נח ב. 30 שם יד ב.

רש"י (לא) ממעשרו, ולא ממעשר חברו, הפודה מעשר של חברו אין
 מוסיף חומש²⁸. ומה היא גאולתו, כדי להתירו באכילה בכל
 מקום, והמענות יעלה ויאכל בירושלים, כמו שנאמר: ונתת בכסף
 וגו' (שם כה).
 (לב) תחת השבט, כשבא לעשרן מוציאן בפתח זה אחר זה,
 והעשירי מכה בשבט צבועה בסיקרא להיות ניכר שהוא מעשר²⁹,
 כן עושה לטלאים ולעגלים של כל שנה ושנה. יהיה קדש, ליקרב

(לב) תחת השבט, שבט הרועה⁸¹. והנה הנבחר הוא האחד⁸² ראב"ע
 והעשירי שוה כמו זה. רק העשירי יגאלנו⁸³, ואין כן הבכור⁸⁴.
 והנה יתן הבכור והעשירי בבהמה, ובורע הארץ שהיא התבואה
 הביכורים והמעשר.
 (לג) יבקר, כמו יבדיל, וכבר פירשתי שהמלה מגזרת בקר⁸⁵.
 (לד) בהר סיני, פירשתיו בפרשה הזאת⁸⁶. ומי שיש לו לב להבין
 סוד העולם, אז ידע סוד הבכור והעשירי⁸⁷. והנה אברהם נתן
 המעשר⁸⁸, גם כן יעקב אבינו עליו השלום⁸⁹. ועוד אגלה קצת
 הסוד בזכרי מעשר שני⁹⁰, אם יעורני אחד⁹¹ ואין לו שני.

81 השבט שהרועה מחזיק בידו לשמור על הסדר בצאן כשהוא בא למנות.
 82 הבכור. 83 המעשר ניתן להיגאל, ככתוב בפסוק הקודם. 84 אין
 לגאול בכור בהמה או ביכורים ולהפכם לחולין: אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז
 לא תפדה, קודש הם (במדבר יח ז). 85 ראה לעיל יג לו, יט כ. 86 בתחילת
 פירושו לפרשת בהר (לעיל כה א), אחר שמבחינת התוכן ראה פרשת בהר ופרשת
 בחקותי כיחידה אחת. 87 יבין חשיבותם של המספרים אחד ועשרה, שהם כנגד
 הבכור והמעשר. ראה פי' הארוך שמות ג טו. 88 בראשית יד כ: ויתן לו מעשר
 מכל. 89 בראשית כח כב: וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך. 90 ראה
 ראב"ע דברים יד כב. 91 ה'.

חזקוני (לב) העשירי יהיה קדש, העשירי מקדש לפניו ולאחריו, כיצד,
 אם קרא לתשיעי עשירי ולאחד עשר עשירי השם תופסו להיותו
 שלמים⁸³.

(לד) אלה המצות, אין נביא עתיד לחדש עוד דבר מעתה⁸⁴. אל
 בני ישראל, דוגמא: ויצום אל בני ישראל (שמות ו יג)⁸⁵.

ספר זה נקרא "תורת כהנים" על ידי שכל המצוות שייכי בכהן,
 כגון: הלכות קרבנות, ואיסורי מאכלות דשייכא בהו הוראה
 שהיא על ידי כהן, כדכתיב: יורו משפטך ליעקב וגו' (דברים לג
 י), והלכות קמאות וטהרות, שלא לאכול דבר טמא להיות נבדל
 מליכנס למקדש, והלכות זבין ומצורעין ונגעים ובעלי קריין
 ויולדות, וימים טובים שיש בהם קרבנות הקרבים על ידי כהן,
 והלכות ערכין שהכהנים מעריכין ומחרימין שהם לכהנים,
 ושביעית ויובל שכהנים מקדשין השנים ותוקעין ביובל,
 כדכתיב: ובני אהרן יתקעו וגו'. ובלשון לאט"ן נקרא ליב"טיק
 על שם הספר שהוא תורת הכהנים בני לוי, לשון נופל על לשון.

83 שם פרק יג ב. 84 שם ז, ושם: אין נביא רשאי. 85 פי' הפסוק שם:
 ויצום לדבר אל בני ישראל, אף כאן הכוונה היא: אשר צוה ה' את משה לדבר אל בני
 ישראל.

(מצות מעריך שדה שיתן בערך הקצוב בפרשה)

נותנין דמיה, לפי שאין הקדש יוצא בלא פדיון, והיא אחוזה להם לעולם, ואותן הדמים נופלין להקדש בדק הבית. וכל¹⁵ שדה ששמיין אותה להקדש למכור אותה בדמיה מכריזין עליה ששים יום בבקר ובערב שהוא שעה שהפועלים נכנסין למלאכתן ויוצאין כדי שישמעו הכל בדבר, ומסמנין מצרניה, ואומריין כך היא יפה ובכך היא שומה וכל הרוצה ליקח יבא ויקח. ויתר פרטיה מבוארין משלם במסכתא הבנויה על זה והיא מסכת ערכין.

ונוהגת בזכרים ונקבות בזמן שהיובל נוהג, אבל בזמן הזה כבר אמרו חכמים¹⁶ שאין מקדישין ולא מחרימין ולא מעריכין כמו שכתבנו למעלה¹⁷. ומכל מקום אם עבר והקדיש קרקע עכשיו לבדק הבית אפשר ליה בתקנה כדשמואל שמחללו על שוה פרוטה או יותר ומשליכם לים המלח¹⁸, ואם אינו רוצה בתקנה זו נראה ודאי שיש לו להעריכו כמשפט שכתבנו ומשליך הדמים לים המלח כדי שלא יהיו למכשול לו או לבניו, מוטב יאבדו ולא יכשלו בהם בני אדם משיניחם בקרן זוית לבדק הבית, כי לעתיד לא נחסר ממון לחזק את בית אלהינו¹⁹.

(מצות דין מחרים מנכסיו שהוא לכהנים)

שנה. ו. לדון¹ בדיני חרמים, כלומר שכל מי שהחריס דבר מנכסיו סתם, כגון שאמר דבר פלוני ממה שיש לי יהי חרם, שינתן אותו דבר לכהן, שנאמר אך כל חרם אשר יחריס איש לה' וגו' (ויקרא כז כח), אלא אם כן אמר בפירוש שהחרם יהיה לה' או לבדק הבית, שכן אמרו ז"ל² סתם חרמים לכהנים, וראיתם ממה שכתוב בפירוש בפרשה כשרה החרם לכהן תהיה אחוזתו (שם כא).

משרשי המצוה לפי שישראל הוא העם אשר בחר האל מכל שאר העמים לעבודתו ולהכיר שמו, והם אינם תחת ממשלת המזלות אשר חלק ה' לכל שאר העמים, אבל הם תחת ידו של הקדוש ברוך הוא מבלי אמצעות מלאך ומזל, וכמו שכתוב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו (דברים לב ט), וכמו שאתה מוצא כשגאלם ממצרים שהיה נס כולל כל האומה, שהוא בעצמו ובכבודו הוציאם משם, כמו שדרשו ז"ל ועברתי בארץ מצרים (שמות יב יב) אני ולא מלאך, והכתי כל בכור (שם) אני ולא שרף וגו', כמו שבא בהגדה⁴, ולכן ככל עת היות ישראל מחזיקים בתורתו ומתעטרים בעבודתו לא תגוח בהם רק טובה ושפע ברכה ורוח נדיבה וטהורה תסמכם, וההפך והיא המארה והחרם על אויביהם ושונאיהם. ועל כן כי יקצר רוח אחד מהם ויוציא מפיו לשון קלה וחרם על ממונו וקרקעותיו שהם תחת הברכה, הודיעו הכתוב שאי אפשר לו להוציא מרשות המבורך לרשות אחר, לפי שכל אשר לישראל שהם חלק ה', לו הוא, ומה שקנה עבד קנה רבו⁵, אבל מכל מקום אחר שידענו באמת כי כוננת המחרים להוציא אותו הדבר מרשותו, ראוי להשלים חפצו וישוב ברשות אדוניו ויהיה קדש. וזה שאמר הכתוב בסמוך

שנה. ה. לדון בדין ערכי שדות, כלומר המקדיש שדהו ורצה לפדותו שיתן בערך הקצוב בפרשה זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף (ויקרא כז טז) לכל שני היובל שהם מ"ט שנה, ולפי החשבון מכוון יהיה ערך שדה הראוי לזרוע חומר שעורים סלע ופונדיון לשנה, לפי שהשקל האמור בתורה הוא הנקרא סלע סתם בלשון חכמים, והגרה האמורה בתורה היא המעה בדברי חכמים, והוסיפו חכמים על השקל הנקרא סלע כמו שאמרנו, שתות. והסלע זה שוה ארבעה דינרין, והדינר שש מעין, והמעה שני פונדיון, נמצא לכל שנה סלע ופונדיון, שאף על פי שהסלע מ"ח פונדיון לפי חשבוננו זה, מכל מקום הרוצה ליקח סלע מן השולחני, מ"ט פונדיון הוא צריך לתת כדי שירויח בו השולחני פונדיון אחד, ואחר שהוא צריך לתת מ"ט פונדיון כפי החשבון שיקחם המקדיש מן השולחני מחשבין לו, שיד ההקדש על העליונה לעולם. ואחד² המקדיש שדה טובה שאין בכל ארץ ישראל כמותה או שדה רעה שאין כמותה לרוע כזה מעריכין אותה, שלא רצה הכתוב לחלק בענין זה והשוה כל הקרקעות לערך אחד. ואחר שפירשנו השקלים ראוי שנפרש החומר כמה הוא. דע³ שהחומר הוא מדה אחת שנקראת כור, והכור הוא שני לתכים והלתך ט"ו סאין, נמצא החומר שלשים סאין שהן עשר איפה. שהאיפה שלש סאין, ידוע הדבר, וכבר ידענו גם כן מדברי רבותינו ז"ל⁴ שמקום שיש בו חמשים אמה על חמשים אמה הוא בית סאה, כלומר שהוא מזרע סאה שעורים, והן אלפיים וחמש מאות אמה בתשבורת, נמצא שמקום הראוי לזרוע חומר שעורים שהוא שלשים סאין יש בו חמשה ושבעים אלף אמה בתשבורת. וכיצד דרך החשבון בערכי שדות⁵, שדה אחוזה חלוק בעניינו משדה מקנה⁶, וכשמודדין⁷ אותה אין מודדין בה אלא מקומות הראויין לזריעה, וערכה⁸ הוא הקצוב בתורה זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף, כמו שביארנו, בין יפה בין רעה, ומוסיף⁹ חומש על הערך הזה הקצוב. וכלל זה יהיה בידך בכל חומש האמור בתורה שהוא רביע הקרן כדי שיהא הקרן עם החומש הנוסף עליו הכל חמשה. ואם¹⁰ כל השדה שהקדיש אינה ראויה לזריעה כלל פודין אותה בשוויה. ואי¹¹ זו היא נקראת שדה אחוזה, זה שדה שירשה האדם ממורישי, ושדה מקנה הוא שדה שלקחה אדם משלו או שזכה בה בשום צד שלא מחמת ירושה. ודין¹² המקדיש שדה מקנתו ששמיין אותה בשוויה רואין כמה שוה עד שנת היובל, ואם פדאה המקדיש אינו מוסיף בה חומש, ופדיונה לבדק הבית כשאר ערכין ודמים, וכשיגיע היובל תחזור השדה לבעלים שמכרוה, בין שנפדית מיד הגזבר על יד שום אדם ויוצאה מתחת ידו, בין שלא נפדית ויוצאה מיד הקדש, חוזר לעולם לאשר לו אחוזת הארץ, ואינה יוצאה לכהנים, לפי שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. וזה הקרקע לא היה ללוקח כי אם עד שנת היובל, ולא כן שדה אחוזה שאם¹³ הגיע היובל ולא פדאוה הבעלים מיד הקדש או מיד¹⁴ אחר שקנאה מן ההקדש, הכהנים

ההקדש, ור"ל שלא פדאוה הבעלים וגם לא אחר קנאה מן ההקדש. 15 שם כז. 16 ע"ז יג א. 17 מצוה שנ. 18 ראה לעיל שם, ובמצוה שנג. 19 ע"פ דברי הימים ב כד ה.

שנה. 1 מיוסד על דברי הרמב"ם בספר המצוות עשין קמה. 2 ג"א: אז, וכעין זה בספר המצוות שם: שאז הוא לבדק הבית. 3 ערכין כח ב. 4 של פסח. 5 ראה

שנה. 1 ע"פ הרמב"ם הל' ערכין ותרומין ד ג. 2 שם ב. 3 שם ד. 4 עירובין כג ב. 5 רמב"ם שם ה ואילן. 6 ראה רמב"ם שם ה ו-כז. 7 רמב"ם שם ג. 8 שם א. 9 שם ה. 10 שם טז. 11 שם א. 12 שם כז. 13 שם יט. 14 [במנחת חינוך תמה על לשון זו, שהרי אם הוא ביד אחר, אין הכהנים נותנים דמים, כי כבר נתנו דמים הפתים מן ההקדש, וכתב שצריך להגיה כן בדבריו, ובמנחת יצחק כתב שצ"ל: "ולא פדאוה הבעלים מיד ההקדש או אחר שקנאה מן

מעצמם ולא מכח אחר, ומונה אותן בשבט אחד שנים שלשה ארבעה וכן עד עשרה, והיוצא עשירי סוקרו בסיקרא ואומר הרי זה מעשר.

משרשי המצוה שהאל ברוך הוא בחר בעם ישראל וחפץ למען צדקו להיות כולם עוסקי תורתו יודעי שמו, ובחכמתו משכס במצוה זו למען ילמדו יקחו מוסר, כי יודע אלהים שרוב בני אדם נמשכים אחר החומר הפחות, בשגם הוא בשרי, ולא יתנו נפשם בעמל התורה ובעסקה תמיד, על כן סיבב בתבונתו ונתן להם מקום שיעזו הכל דברי תורתו על כל פנים, שאין ספק כי כל אדם נמשך לקבוע דירתו במקום שממונו שם, ולכן בהעלות כל איש מעשר כל בקר וצאן שלו שנה שנה במקום שעסק החכמה והתורה שם והיא ירושלם ששם הסנהדרין יודעי דעת ומביני מדע, יכמו כן נעלה לשם מעשר תבואתנו בארבע שני השמיטה, כמו שידוע שמעשר שני נאכל שם, וכן נטע רבעי שנאכל שם, על כל פנים או ילך שם בעל הממון עצמו ללמוד תורה או ישלח לשם אחד מבניו שילמד שם ויהיה ניזון באותן פירות, ומתוך כך יהיה בכל בית ובית מכל ישראל איש חכם יודע התורה אשר ילמד בחכמתו כל בית אביו, ובכך תמלא הארץ דעה את ה', כי אם חכם אחד לבד יהיה בעיר או אפילו עשרה, יהיו הרבה מבני אדם שבעיר וכל שכן העשירים והילדים שלא יבאו לפניהם כי אם פעם בשנה, או אפילו ישמעו דבריהם פעם בשבוע ילכו הבית וישליכו כל דברי החכם אחרי גווים, אבל בהיות המלמד בכל בית ובית, שובן שם ערב ובקר וצהריים ויהיה תמיד, אז יהיו כולם אנשים ונשים וילדים מוזהרים ועומדים, ולא ימצא ביניהם שום דבר חטא ועון, ויזכו למה שכתוב ונתתי משכני בתוכם וגו' והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים.⁸

מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל⁹ שאין מעשרין מן הבקר על הצאן ולא מן הצאן על הבקר, אבל מצשרין מן הצאן על העזים ומן העזים על הצאן, ששניהם הוציאם הכתוב בלשון צאן וכמין אחד נחשבים. ואין מעשרין מן הנולד בשנה זו [על הנולד] לשנה אחרת, כמו שאין מעשרין בורע הארץ מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש, שנאמר זה היוצא השדה שנה שנה (דברים יד כב), אבל מכל מקום אם עבר ועישר מן הבהמה הישנים על החדשים או מן החדשים על הישנים, כתב הרמב"ם ז"ל¹⁰ שיראה לו שהן מעשר מפני חומרת מעשר, שהרי לא כתיב שנה שנה אלא בורע הארץ ודי לנו שנלמד ממנו להיות מעשר בהמה כמוהו לענין לכתחילה, אבל לא דיעבד. וכן מענין המצוה מה שאמרו ז"ל¹¹ שאין הטלאים הנולדים כמו הטבל שאסור לאכול ממנו עד שיתעשר, אלא מותר למכור ולשחוט מן הטלאים כל מה שירצה, וכשיגיעו הזמנים שקבעו חכמים לעשר והם נקראין גורן מעשר בהמה יעשר אותן הנמצאים לו. ומשהגיעו אותם זמנים אסור לו למכור ולשחוט עד שיעשר אותם, ואם עבר ושחט הרי זה מותר. ושלשה זמנים הם שקבעו ז"ל בזה, ואלו הן: יום

כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת (ויקרא שם כט), שעניינו על דרך הפשט שהמחרים מן האדם שאינו שלו, כגון הנלחמים על אויביהם שנודרים נדר אם נתן תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם שימותו, כי שאר האומות אינם בתוך מעיין הברכות כמו שאמרנו, ולשון חרם נתפס עליהן ופועל בהם, וכן פירש הכתוב הזה הרמב"ן ז"ל¹² על צד הפשט, ואף על פי שיש בכתוב מדרשות רבים, שבעים פנים לתורה¹³ וכולם נכוחים למבין. ומזה השרש הוא מה שאמרו ז"ל¹⁴ שכל אשר ללויים ולכהנים בין קרקע בין מטלטלין אין מחרימין אותם, כלומר שאפילו אמר הכהן או הלוי על שדהו שיהא חרם אין נתפס בו כלל, כי הוא כשוכן בית אדוניו מקום הברכה והחסד והטוב וכל יש לו לה' הוא, ובתוך הברכה אין מקום לחרם חלילה.

מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל¹⁵ מה בין חרמי כהנים לחרמי שמים, שחרמי שמים חקדש ונפדין בשווייהן ויפלו הדמים לבדק הבית ויצאו הנכסים לחולין, וחרמי הכהנים, כלומר חרם סתם שהוא לכהנים, אין להם פדיון לעולם אלא ניתנין לכהנים כתרומה, ועל חרם כהנים נאמר לא ימכר ולא יגאל (שם כח), לא ימכר לאחר ולא יגאל לבעלים. ואחד המחריים קרקע או מטלטלין ניתנין לכהנים שבאותו משמר בשעה שמחריים, וחרמי כהנים כל זמן שהם בבית הבעלים הרי הם חקדש לכל דבריהם, שנאמר כל חרם קדש קדשים הוא לה' (שם), נתנם לכהן הרי הם כחולין לכל דבריהם, שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה (במדרב מ יד). ושדה חרמו של כהן אינה חוזרת לבעלים הראשונים לעולם¹⁶. ויתר פרטיה בפרק שמיני מערכין וראשון מנדרים.

ונוהגת בזמן הבית בזמנים ונקבות, אבל בזמן הזה כבר אמרנו במצוה הראשונה שבסדר זה¹⁷ שאין מחרימין, אבל אם עבר והחריים בזמן הזה כתב הרמב"ם ז"ל¹⁸ שאם החריים בחוצה לארץ מטלטלין סתם או קרקע לכהנים בפירוש, שהם ניתנין לכהנים הנמצאים באותו מקום, שהקרקע שבחוצה לארץ דינו כמטלטלין לענין זה. אבל אם החריים קרקע בארץ ישראל אינה חרם, שאין שחי חרמים נהג אלא בזמן שהיובל נהג. ועובר על זה והחריים מנכסיו ולא נתנם לכהן או לבדק הבית באותן צדדין שפירשו שניתנין לבדק הבית, ביטל עשה זה, ועונשו גדול מאד שמועל בקודש.

(מצת מעשר בהמה טהורה בכל שנה)

שנו. ז. לעשר כל הבהמות טהורות שהן בקר וצאן וזמנים¹⁹ הנולדות בעדריו בכל שנה ושנה, ולהביא המעשר לירושלם ולאוכלו שם חר שיהיה קרב החלב והדם מהם נמוכח²⁰, שנאמר וכל עשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהי קדש (ויקרא כו לב), ואמרו ז"ל בנסיבות²¹ כיצד מעשן. כונסין לדידי ועושה להם פתח קטן כדי שלא יהיו שנים כוללים לצאת כאחד, ומעמיד אמותיהן מבחוץ והן גונות כשישמעו הטלאים קולם ויצאו מן הדיר לקראתם

שנו. 1 [בכורות נג א]. 2 ע"פ הרמב"ם בספר המצוות עשין עח. 3 נח ב. דברי רבנו ע"פ הרמב"ם בהל' בכורות א. 4 ע"פ בראשית ו ג. 5 שנים א. ב. ד' וה' שהן שנות מעשר שני. 6 ע"פ ישעיה יא ט. 7 ע"פ נחמיה ט כו. 8 ויקרא כו יא-יב, ושם: והחולכתי בתוכם והייתי לכם לאלהים ואתם זיהו לי לעם. 9 מכאן ע"פ הרמב"ם שם ד-ה. 10 שם ה. 11 רמב"ם שם

פסחים כ. 6 כמו בכמדה כא ב. 7 כפי לתורה ויקרא כו כט. 8 מירש אותיות י. 9 ע"פ משלי ח ט. 10 ערכין כח א. 11 מכאן ע"פ הרמב"ם הל' על חרמין ו ד-ה. 12 [ע"פ מנחת יצחק]. 13 מצוה שנ. 14 שם ז. יא.